

Mladi fizik.

Piše J. N.

X.

ovica o proizvedenih poizkusih se je kmalu raznesla. Vsi so se zanimali zanje, vsi so jih hoteli videti, in moral sem jih še enkrat napraviti. Še enkrat so krasile tiste prikazni mojo sobo, še enkrat so se tudi naši vojaki navduševali ob čarobnih poizkusih. Zabavali so se vsi ob uživanju lepote, provzročene od električne sile, in nekateri so hoteli najti v tej zabavi celo nekaj globokega, v razum segajočega. Da je bil med temi tudi naš Slavko, mi ni treba posebno poudarjati. Vprašali so me to in ono in pozno zvečer so se razšli. Drugi dan pa je bil že na vsezgodaj Slavko pri meni.

„Kaj pa je?“ sem ga vprašal.

„Eh, zdi se mi, da sem nekaj našel in bi se rad prepričal s poizkusom o tem.“

In pravil mi je, da je premišljal vso noč o elektriki, ki gre skozi osti v zrak.

„Veste, če gre tedaj elektrika v zrak, mora postati ta električen, in če ga vlovimo, vlovimo z njim tudi elektriko.“

„Dobro, dobro!“ sem mu smehljaje pritrdil, „vprašanje pa je zdaj, ali postane zrak res električen?“

Tega ni pričakoval. Gledal me je začudeno in ni vedel, kaj bi si mislil. Njegov obraz je dobival različne izraze, ki so skoraj vsi kazali, da se jaz motim.

„Slišite, na kaj pa elektrika leže, če ne na zrak, ko gre vendar v zrak?!“

„Kako se pravzaprav natančno vrši ta prikazen, ti ne morem sedaj povedati, ker bi ti moral prej razviti nekaj novih pojmov o elektriki. Pokazati ti hočem poizkus, ki ti vsaj deloma pojasni, na kaj elektrika leže.“

Nato sem vzel precej trebušasto steklenico. Zamašil sem jo s pluto, ki sem skozi njo vtaknil koničasto kovinsko palico, da je ost segala do stekleničnega središča. Drugi konec palice pa sem zavil v obroč.

„No, tako sem mislil tudi jaz napraviti, da bi vlovil elektriko. Glejte, elektrika, ki bi skakala na obroč, bi šla skozi ost v zrak steklenice, in ker ta ne more nikamor, bi morala tudi elektrika ostati notri.“

In navdušen od te svoje ideje ni mogel vztrpeti, da bi mu jaz napravil poizkus. Prijel je za steklenico, zavrtel stroj, in iskre so skakale na obroč. Ko se mu je zdelo zadosti, je hotel preiskati električnost zraka z elektroskopom. Zato je prijel steklenico za palico, da bi napravil zraku izhod, a v tem trenutku je zakričal, ker ga je elektrika iz steklenice močno udarila. Kdo drugi bi se bil sedaj kisto držal, on pa je ves vztrepetal od velike radosti, kakor bi mu bil sveti Miklavž prinesel najlepše darove.

„Ali ste slišali? Ali ne trdim prav? V steklenici se je res nabrala elektrika!“

In skakal in vriskal je od veselja. In kdo bi mogel v tem trenutku dobiti srečnejšega človeka od njega, ko se mu je zazdelo, da je postal slaven, da bodo po vsem svetu čitali o njegovi iznajdbi? Pustil sem mu to veselje, dokler se je dalo. Molčal sem, a moj obraz se je nekako šaljivo zategnil, kar je zadostovalo, da se mu je začela sreča kaliti.

„Saj ste videli, kako sem napravil. Poizkus je tu, njemu moramo verovati.“

„Da, da, verovati mu moramo. Nobeden ne more tajiti tega, kar se je pripetilo. S tem pa še ni dokazano, da je elektrika legla na zrak. Premisliti moraš, da zrak ni čist. V njem se nahajajo različni trdni delci, ki so večinoma tako majhni, da jih s prostim očesom ne vidimo. In ti delci so, ki nanje leže skoraj vsa elektrika, kakor se kmalu sam prepričaš. Da boš kaj videl, hočem prepojit zrak v steklenici z dimom. Pazi na dim sedaj, ko skakajo iskre. Vidiš, kako nastajajo vrtinci okrog osti? Zrak se vedno bolj čisti, in kmalu ni več dima. Kam je šel?“

Nekaj novega je videl, nekaj, ki je obvladalo vse njegovo mišljenje. Dim je bil notri v dobro zaprti steklenici in kmalu je izginil. Mogoče ga je elektrika uničila? Mogoče! Zmajal je z glavo in me pogledal.

„Steklenico si oglej natančno!“ sem mu dejal. In opazil je res, da je nekoliko umazana. Dim je tedaj legel na steklo. Kako se je to zgodilo, je razložil Slavko sam. Delci dima so postali vsi električni, zaradi česar so se medsebojno odbijali, da so se začeli pomikati na vse strani. Ko so pa zadeli ob steklo, so obtičali na njem. S tem je izprevidel, da je elektrika legla na trde delce; da pa ni legla na zrak, ni imel še dokaza. Naročil sem mu, naj nabasa na prejšnji način steklenico večkrat zaporedoma. Pri tem je opazil, da je šlo z basanjem vedno težje, in da so bile iskre, pridobljene iz steklenice, vedno manjše.

„Kaj pa je to?“ se je zopet začudil. V steklenico sem spravil zopet nekaj dima, in z basanjem je šlo kakor prej v začetku. Tako je spoznal, da gre elektrika le tistikrat rada v zrak, ko so v njem trdni delci. Čim manj jih je notri, tem težje steče vanj. Spoznal je pa tudi, da ta steklenica ni nič drugega kot lejdenska steklenica. Notranjo oblogo tvori dim na steklu, zunanjo pa roka, ki jo drži. To spoznanje ga ni prav nič razveselilo. Zamisljen je postal in se praskal po glavi.

„Tedad na dim, na prah leže,“ je večkrat mrmral. Hipoma pa nagubanci čelo, me pogleda, in v blisku, ki je zasvetil v njegovih očeh, sem spoznal, da ga je prešinila nova misel.

„Večkrat ste rekli, da prah škoduje zdravju in da ga je težko odpraviti iz sobe. Ali bi ne mogli čistiti zraka v nji kakor v steklenici?“

„Seveda bi ga mogli. Treba je le, da spustimo na pripraven način elektriko v zrak. Prah bi potem legel na bližnje predmete.“

„Ali so že poizkusili to?“

„Ne samo tega, ampak z elektriko so celo poizkusili razkaditi meglo, ki je posebno v velikih prometnih mestih — kakor n. pr. v Londonu — jako nadležna.“

„Meglo? Saj je vendar vlažno, ko je megleno, in stroj ne deluje.“

„Vse to je res. Pa za take stvari rabijo veliko množino elektrike, ki jo pridobivajo na drug način, in žice, vodeče to elektriko, so tako dobro osamljene, da jim vlaga ne more do živega.“

In zopet sem mu povedal nekaj novega in zopet sem mu razdražil njegovo domišljijo. Ne bil bi si nikoli mislil, da se da elektrika proizvajati še na kak drug način. In še na koliko načinov! Kak bi moral biti Slavko, da bi se mu ne podile različne slike po glavi? In kake bi morale biti te slike, da ne bi iskal v njih električnega izvira? V svoje misli se je tako vglobil, da ni ne videl ne slišal matere, ko je prišla ponj.

Pada listje z dreves.

*Pada listje z dreves —
rumeno, rdeče,
pada slana z nebes
na vrte dehteče.*

*Cvetek sto in sto
žalostno umira,
in zapuščeno drevo
v nebo se ozira.*

*Zajček v grmu čepi —
živalca plaha,
glad mu pretresa kosti,
strah svinčenega praha.*

*Pada listje z dreves —
rumeno, rdeče,
pada slana z nebes
na — večno speče . . .*

Fran Silvester.

